

Mondelinge taalvaardigheid

Gert Hendriks:

Discussiëren voor je lol *Spreeken en luisteren op het Libanon*

Zonder dat de sectie Nederlands van het Libanon Lyceum in Rotterdam het zich bewust was, bleek de jarenlange aanpak van het spreekonderwijs wonderwel aan te sluiten bij wat de Vakontwikkelgroep Nederlands voor de Tweede Fase voorschreef: veel aandacht voor de discussie en behoorlijk wat zelfstandig werken voor de leerlingen. Reden om aan Gert Hendriks, een van de sectieleden, te vragen zijn ervaringen eens op papier te zetten.

Wat je op school leert en buiten school kunt toepassen, valt bij de meeste leerlingen wel goed. Spreken, luisteren en discussiëren doe je dagelijks en overal, en als je het goed kunt, maakt dat je leven prettiger. En als je bij Nederlands deze vaardigheden leert, doe je dat dus voor jezelf en zelfs een beetje voor de lol. In de jaren zeventig heette dit: normaal functioneel, en vanuit die visie ruimden wij toen al veel plaats in voor spreekonderwijs.

Wij: de sectie Nederlands van het Libanon Lyceum. Een MAVO-HAVO-VWO-school in Rotterdam met 1550 leerlingen van zeer verschillende komaf, waarvan 40 procent allochtoon. De twintig klassen bovenbouw HAVO en VWO zitten in een van de drie gebouwen. De rest van dit artikel heeft vooral betrekking op die bovenbouw HAVO en VWO.

Geholpen door verhalen van tevreden oud-leerlingen die tijdens hun studie in hun werkgroep spreekbeurten moesten houden

en aan discussies moesten deelnemen en dat er redelijk goed vanaf brachten, kregen wij van de schoolleiding in de jaren zeventig al veel ruimte. We dreven ook mee op de stroom van democratisering en praktisch onderwijs met veel vaardigheden en zelfontplooiing en je zegje kunnen doen,

Ruimte bijvoorbeeld om in de bovenbouw vanaf 4 HAVO en 5 VWO de klas eens per week in tweeën te splitsen: een groep spreekonderwijs, een groep vrij. De volgende week andersom. Lastig te onthouden? Dan iedere week meedoen! Onze klassen zijn 25 à 30 leerlingen groot. Splitsen is dus wenselijk om tot discussie te komen waarbij iedereen aan bod kan komen. Bij voorkeur plaatsen we het discussie-uur op een eerste of laatste lesuur: prettig voor de leerling die dan vrij is. Lukt dat niet: dan eens per veertien dagen een extra tussenuur, bijvoorbeeld te besteden aan zelfstudie aan de studietafels in de gangen.

Ruimte bijvoorbeeld om een van de vier schoolonderzoeken geheel te vullen met spreken-luisteren-discussiëren. Dus spreken niet gekoppeld aan literatuur. De zwaarte van alle schoolonderzoeken is één, dus spreken-luisteren-voorlezen weegt volwaardig mee.

Ruimte bijvoorbeeld om voor het vak Nederlands in 4 en 5 HAVO en 5 VWO vier uur per week op de tabel te krijgen. In 6 VWO drie uur en één van die drie is discussie-uur. In 4 VWO ook drie uur, en daar splitsen we niet en voeren we geen apart discussie-uur in.

Ooit meedrijvend op wat toen, zeventiger jaren, modern was, later tevreden over de resultaten en onze strakke organisatie en de positieve geluiden van leerlingen en oud-leerlingen, zette de schoolleiding het voorrecht van vier uur en splitsen om tot een vanzelfsprekend recht. Misschien speelde en speelt een rol dat de meeste neerlandici binnen de school nogal actief zijn, ook in vrije uren: toneel, mentoraat, vieringen, studiedagen, culturele avond enzovoort. Een actieve sectie kom je graag wat tegemoet.

Organisatie

Visie en opzet zijn vanaf die zeventiger jaren niet wezenlijk veranderd. Een leerling houdt voor zijn groepsgenoten (de halve klas dus) een inleiding van minimaal vijf en maximaal vijftien minuten, leest daarbij enkele korte fragmenten voor, verwerkt een duidelijke onderzoeksvraag, meldt zijn bronnen en leidt daarna een discussie van twintig tot dertig minuten. Meestal gaat het om een oriënterende discussie. Omdat de inleider ook gastheer is zorgt deze leerling voor het opstellen van de tafels en stoelen in een carré, zorgt zo nodig voor bandrecorder en video, voor platen, fotokopieën, folders enzovoort. De eerste les van het schooljaar worden de discussies ingedeeld. Daarvan wordt niet meer afgeweken. Valt een les uit, dan schuift er niets op, de les wordt elders ingehaald. Het onderwerp is vrij, maar publieksrelevantie is een zeer belangrijk criterium bij de beoordeling. Een leerling kan een optie op een onderwerp nemen, hij kan gebruik maken van materiaal uit zijn schrijfproject. In ieder geval is hij enkele weken tot maanden bezig met het verzamelen van zowel bestaand betrouwbaar informatiemateriaal als van actuele bronnen (de media) als met het zelf verwerven van informatie door middel van interview en onderzoek (enquête in de klas bijvoorbeeld). De leerling toont voor het begin van zijn presentatie een map met documentatie. De bronnen moeten actueel, genuanceerd en betrouwbaar zijn. De inleider is, een beetje, een expert. In ieder geval weet hij meer van het onderwerp dan de deelnemers aan de discussie zodat hij tijdens de discussie ook aanvullende informatie kan geven en voorkomt dat de discussie een soort borrelpraat oplevert. Kiest iemand als onderwerp bijvoorbeeld orgaandonatie, dan is het vanzelfsprekend dat de inleider de stichting die zich daarmee bezig houdt heeft geschreven of gebeld, en informatie, folders, adressen, telefoonnummers in zijn map heeft.

De leerlingen krijgen tijdens de eerste les een instructiestencil 'inleiding spreekvaardigheid' en nauwkeurige adviezen voor de discussie, voor de inleider, de observator en de deelnemer. Na een tweede inleidende les wordt de

eerste echte inleider-discussieleider in het diepe gegoooid. Meestal een doubleur of instapper met ervaring (5 HAVO en 5 VWO), altijd met het recht te herkansen (hoogste cijfer telt). De informatie uit de stencils en de inleidende lessen gaan pas echt leven als de eerste discussies gehouden zijn. Het is als bij het voor het eerst opzetten van een tent: op de camping, bij invallende duisternis en flink wat wind ontstaat pas echt de behoefte de instructie eens goed te lezen.

Per les wordt een leerling aangewezen als observator. Deze doet niet mee aan de discussie, maar maakt aantekeningen met behulp van een observatieformulier. Zo moet de observator letten op verstaanbaarheid, publiekgerichtheid, betrouwbaarheid en nieuwswaarde van de informatie, op de stijl van leiding geven en op de toegepaste vraag- en discussietechniek, op de tussentijdse samenvattingen en op de algemene conclusie. Verder let deze leerling op het sociale klimaat en op de rol van de deelnemers aan de discussie. De observator brengt na afloop van de discussie verslag uit. De groep en tot slot ook de inleider mogen reageren. Uitgangspunt zijn een set beoordelingscriteria.

Becijfering

De docent geeft de eindevaluatie en, indien mogelijk in overleg, het eindcijfer. De docent kan bijvoorbeeld zijn voorgestelde cijfer achter op het bord schrijven. Iedere deelnemer noteert zijn cijfer op een papiertje en kan dat cijfer ook verantwoorden. De observator heeft een belangrijke stem. De drie cijfers: docent, observator, gemiddelde van de deelnemers worden vergeleken en leveren het eindcijfer. De inleider krijgt het laatste woord om zich zo nodig te verdedigen. Meestal werkt deze aanpak, soms probeert de groep het cijfer op te drijven en dat levert dan een gesprekje op over de te hanteren criteria. Eventueel beslist de docent zonder verder overleg, maar zelf kies ik dan liever voor een totaal nieuwe discussie, omdat ik het oordeel van de deelnemers serieus wil nemen. Omdat inleiding en discussie ongeveer dertig minuten duren, is er voor de beoordeling bijna twintig minuten beschikbaar. In de voor-examenklassen passen daarin ook didactische

adviezen, deeloefeningen (spiegelen bijvoorbeeld), opfrissen van de stof uit de stencils. Als de inleider erg teleurgesteld reageert op het eindcijfer, praat ik met de leerling na, direct na de les of in een pauze. Zo mogelijk spreek ik een herkansing af.

Leerlingen beschouwen de discussie en alles wat daarbij hoort als een belangrijk moment in hun opleiding: ze laten veel van zichzelf zien, geven leiding aan klasgenoten, worden mede beoordeeld door klasgenoten. Ze voelen zichzelf niet alleen beoordeeld op taal, zoals bij een dictee bijvoorbeeld. Daarom kan een tegenvallend cijfer hard aankomen en eventuele faalangst versterken. Daarom ook is de beoordeling en soms de nabespreking iedere les weer een inspannende activiteit.

Daarom ook streef ik niet naar absolute objectiviteit (bestaat die wel?), maar houd ik rekening met wat de groep 'aankan'. Laag cijferen haalt de moed eruit, en daar schiet niemand iets mee op. Erg wisselend cijferen of cijfers weggeven daarentegen verlaagt de status van de discussie, pakt de spreker iets af van zijn verdiende tevredenheid, trots. Een 'eerlijk' verdiende 7 is meer waard dan een weggegeven 8. Cijfers geven bij spreekvaardigheid is dus lavenen tussen zuivere toetsing met heldere criteria en de leerling stimuleren en vertrouwen geven. Ik leid niet op voor die ene discussie, maar help een beetje bij het voorbereiden op de rest van het leven waarin spreken en luisteren en discussiëren een belangrijke rol spelen. En wat ik hier op papier zet over cijfers geven is bedoeld voor collega's en zet ik niet op het bord. Ik zie cijfers in het algemeen eigenlijk vooral als hulpmiddel, onvermijdelijk horend bij onderwijs, rapporten, bevorderingen en examens. Maar ook dát zet ik niet op het bord, want ik heb goed begrepen dat leerlingen cijfers heel belangrijk vinden. En binnen ons onderwijs hebben ze daar ook groot gelijk in. Maar ik geef ze met verstand en niet alleen met de cijfertabel uit de *Wolters Lererenagenda*.

Het laatste over cijfers: de docent beoordeelt ook het verslag van de observator en de rol van de deelnemers. Het gaat hierbij zowel om hun verbale inbreng als om hun sociale activiteiten (zoals: op tijd zijn, actief meedoen).

Het eindcijfer spreken en luisteren is een totaalcijfer van:

- 1 inleiding/discussie (minstens één keer per jaar);
- 2 rol als observator (minstens één keer);
- 3 rol als deelnemer aan de discussie (minstens 12 keer per jaar).

De eerste twee sprekers per groep hebben recht op herkansing. Voor de andere deelnemers geldt dat alleen als er nog tijd voor is of als er bijzondere omstandigheden een rol spelen. Een voorbeeld: een discussie over zelfdoding loopt uit de hand omdat een deelnemer zeer direct bij het onderwerp betrokken is waardoor ook bij de andere deelnemers heftige emoties vrijkomen. De docent neemt de discussie over en maakt er een groeps gesprek van. Over cijfers wordt dat uur niet meer gepraat.

In het examenjaar is het eindcijfer een der vier schoolonderzoekcijfers. In de voor-examenklassen telt het eindcijfer als hoofdcijfer mee voor het overgangsrapport.

Leerstof

Behalve voor literatuur (Calis en Dautzenberg) gebruiken we geen boeken. We maken onze eigen stencils die we jaarlijks aanpassen, zo nodig herschrijven en uitbreiden. De leerling bewaart de stencils in plastic bewaarmappen. Zo gebruiken we onder meer de volgende stencils:

- spreekvaardigheid: inleiding / instructie / observatieformulier discussie met criteria;
- argumenteren en manipuleren (de trucendoos): zeer belangrijk bij de discussie;
- schrijfproject en het verzamelen van en omgaan met materiaal en bronnen;
- gedocumenteerd schrijven met onder meer: interview en brief als hulpmiddel bij het verzamelen van informatie;
- het communicatiemodel en het daarbij behorende jargon als: soorten ruis, doelen, strategie, publieksanalyse;
- criteria bij het samen praten over kunst en literatuur, ook bruikbaar tijdens de discussie als het om verheldering van meningen gaat;
- spelling / interpunctie / grammatica;
- model boekbespreking, inclusief aanpak en verwerking van recensies;
- model kijklijster: de leerling mag een toneel-

stuk, een balletvoorstelling, een opera of een musical bespreken en op zijn lijst zetten (kijklijsten, maximaal drie per leerjaar);

- begrippenlijst met de meest voorkomende vaktermen literatuurbeschouwing en taalbeschouwing.

Als de leerlingen hun discussie moeten inleiden en leiden, zijn ze dus, mede dankzij de stencils, al redelijk tot zeer goed op de hoogte van zaken als:

- onderwerp kiezen en afbakenen;
- onderzoeksvraag bepalen;
- bronnenonderzoek en bronnenbeoordeling;
- redeneren en argumenteren;
- het jargon dat hoort bij het praten over communicatie en alle talige en niet-talige aspecten daarbij en het sociale klimaat bij communicatie;
- het verhelderen van gesprekken en beoordelingen met behulp van afgesproken criteria.

Het werken met de leerstof op stencils levert maatwerk op en regelmatige aanpassing en variatie en veel eigen inbreng van de docent, maar is wel tijdrovend en vraagt bijna om een eigen lokaal met kastruimte en om voldoende tekstverwerkers en printers voor de sectie. En om wat lol in deze manier van werken en om wat sectieleden die schrijven leuk vinden. En om een fors aantal jaren om een en ander op te bouwen.

Omdat we met slechts een literatuurboek goedkoop zijn voor de ouders, betalen die ouders tien gulden per jaar als bijdrage aan onze productiekosten. Zo beheren we een extra budget dat los staat van het normale sectiebudget. Ook hierbij en bij de inning van het tientje is de schoolleiding ons ter wille.

Integratie in de leerstof

We doen meer aan spreekvaardigheid dan die ene grote discussie per leerling per jaar. Zo houden alle leerlingen in het eerste kwartaal klassikaal een mini-sprekbeurt over een actueel onderwerp. Ze kunnen dat koppelen aan hun schrijfproject, of aan gedocumenteerd schrijven, of aan een kijklijst van de literatuurlijst. In 5 vwo komt daar nog een poëziepresentatie voor de gehele klas bij: de leerling draagt een zelf gekozen gedicht met enthousiasme voor, analyseert het, motiveert

zijn keus en draagt het nogmaals voor. Als alle leerlingen hun voordracht hebben gedaan (een tot twee per les) kiest de groep de vijf mooiste gedichten die door de docent worden gebundeld, gekopieerd en uitgedeeld als een tuitje poëzie. Verder geven de leerlingen van 5 vwo in groepjes van twee of drie zelf een les over een letterkundig onderwerp uit de zeventiende of achttiende eeuw. Ze presenteren een schrijver, plaatsen hem in de historische en culturele context, behandelen enkele fragmenten van zijn werk en presenteren dat. Bijvoorbeeld door het uit te beelden, of door het voor te lezen en uit te delen.

Al met al dus veel ruimte voor spreken en luisteren. Veel ruimte ook voor eigen voorbereiding en invulling. Het onderdeel staat niet geïsoleerd, maar maakt deel uit van de totaalaanpak waarbij centraal staat:

- onderwerp kiezen en daarbij direct eigen motivatie en publieksrelevantie betrekken;
- het afbakenen;
- materiaal verzamelen binnen en buiten de school;
- onderzoeksvraag stellen;
- antwoorden daarop in de vorm van stellingen geven, onderbouwd met citaten uit verschillende, genuanceerde en betrouwbare bronnen.

Daarna volgt de verslaggeving met behulp van een nota en een artikel of met behulp van spreekbeurt, inleiding of discussie. De stencils met theorie en praktijk over taalbeschouwing, jargon, communicatie, redeneren en manipuleren maken deel uit van deze totaalaanpak.

Zelfwerkzaamheid

Deze aanpak vraagt van de leerling nogal wat zelfstandig verwerken van de stof, zelfstandig of in kleine groepjes werken aan stof verzamelen, ordenen en rapporteren. De aanpak veronderstelt ook dat een zelfstandige en kritische studiehouding wordt gestimuleerd die ook in het vervolgonderwijs de leerling meer kansen biedt. De aanpak leert de leerlingen ook te onderhandelen: met de docent, met elkaar en met de mensen binnen en buiten de school met wie zij afspraken maken om informatie te krijgen. Zonder dat we ons dat zo bewust waren passen de aanpak en het spreekonderwijs dus goed in wat de Tweede

foto: Chris van Houts

Fase veronderstelt. En sluiten ze ook goed aan bij wat de Basisvorming ondertussen aan concrete veranderingen binnen het lesgeven heeft opgeleverd. De ruime aandacht voor de discussie met één uur per week is echter beperkt tot de bovenbouw van het HAVO en vwo.

De concrete invoering van de Tweede Fase vraagt nog wel wat denkwerk en aanpassingen. We werkten ons programma inmers uit vanuit: normaal-functionaliiteit, vanuit wat in onze praktijk haalbaar en wenselijk leek, vanuit onze eigen ideeën en vanuit de ruimte die de school ons bood. Dus niet vanuit de van boven af gestuurde discussie over zelfstandig leren en de nieuwe examens en schooltoetsen. Gelukkig (logisch?) zaten we op de gewenste weg.

Onderwerpen

De leerling is vrij in het kiezen van zijn onderwerp, zowel bij de mini-sprekbeurt als bij de poëziepresentatie als bij de grote discussie. Er zijn echter wel beperkingen. De grootste is de eis van publieksrelevantie. Het onderwerp moet voor de groep die luistert of discussieert de moeite waard zijn. Dat vraagt dus van de sprekers dat zij zich verplaatsen in hun publiek, in wat daar aan kennis aanwezig is, aan gevoeligheden leeft. Dat ze bijhouden welke onderwerpen al eerder besproken zijn. Welke onderwerpen in de 'gewone' lessen op

het programma stonden. De leerlingen kunnen een optie op een onderwerp nemen om te voorkomen dat een ander het voor hun neus wegkaapt.

Hoewel de leerling dus vrij is adviseren wij als docent wel om 'dicht bij huis te blijven'. Het wereldleed in een ontwikkelingsland of het milieu in het algemeen levert al snel een discussie op die geen discussie wordt en doodvalt. Iedereen is voor minder leed en een beter milieu, maar de discussie moet twintig tot dertig minuten uitwisseling van ideeën opleveren, geleid en gestimuleerd of afgeremd en verhelderd en tot slot samengevat door de inleider. Onderwerpen die boeiende discussies opleverden waren onder meer:

- wapens en zelfverdediging bij jongeren tijdens uitgaan en op school;
- donorcodicil en bloed geven;
- reality-tv en de grenzen van journalistiek;
- het referendum in Rotterdam over deelgemeentes;
- homoseksualiteit en transseksualiteit;
- hiv en concreet gedrag om besmetting te voorkomen;
- het nut van straffen, waarbij steeds weer de doodstraf voor veel opwindend zorgt;
- roken en alcohol in relatie tot bijvoorbeeld feesten, verkeersgedrag, school, regering;
- het relatieve begrip 'schoonheid' en de gevolgen van 'mooi of lelijk' zijn, bijvoorbeeld

in relatie tot schoolgedrag, leraren, solliciteren, vermageren, plastische chirurgie;

- legalisering van soft drugs, drugs binnen de jongerencultuur.

Allochtone leerlingen

Allochtone leerlingen hebben in de bovenbouw volgens ons niet merkbaar veel meer moeite met het onderdeel spreken-luisteren-discussie. Hun algemene integratie binnen de school, het gevoel van acceptatie binnen de groep en de gewinning aan uitspraakvariaties op een grote stadsschool voor alle leerlingen en docenten zijn hier waarschijnlijk de oorzaak van. We adviseren allochtone leerlingen onderwerpen te kiezen waar ze zelf binding mee hebben en waar de rest van de groep minder vanaf weet maar wel in geïnteresseerd is of waar de groep vooroordelen over heeft. Voorbeelden van dergelijke onderwerpen zijn:

- uithuwelijken en de feiten en misverstanden daarover;
- seksualiteit en al dan niet vrijen voor het huwelijk en de relatie met opvoeding, religie en cultuur;
- het eigen land als moederland en als vakantie-land voor allochtonen en anderen;
- het dragen van een hoofddoek en de redenen daarvoor en de misverstanden.

Bij deze onderwerpen kan de inleider zich gemakkelijk als expert opstellen, en dankzij de informatie en een goede discussie kunnen vooroordelen uit de weg worden geruimd en kan integratie worden bevorderd. Natuurlijk kunnen vooroordelen ook worden bevestigd en kunnen ook pijnlijke confrontaties ontstaan. Dat geldt trouwens voor ieder onderwerp en iedere discussie. De docent kan zelden achterover leunend op de bel wachten. Soms moet hij ingrijpen, als bijvoorbeeld de grondbeginselen van de school (bij ons: openbaar onderwijs) door de algemeen gerespecteerde vrijheid van meningsuiting geweld worden aangedaan (voorbeeld: discriminerende opmerkingen, bewust hanteren van onjuistheden als vaststaande feiten).

In het algemeen levert het spreekonderwijs voor de allochtone leerling dus geen extra problemen. Maar ook het feit dat allochtone leerlingen die de bovenbouw halen al een

forse selectie achter de rug hebben, kan een rol spelen. Hun eventuele taalachterstand, ook van de allochtonene leerlingen die de bovenbouw van het HAVO of VWO wel halen, speelt helaas een belangrijker rol bij schrijven, taalbeschouwing en tekstbegrip op examen-niveau. Maar daar gaat dit artikel niet over.

Ervaringen

Terugkijkend op vijftien jaar onderwijs in spreken en luisteren zie ik een aantal ontwikkelingen.

- De spreekbeurt (het referaat) als enige te toetsen vaardigheid hebben we laten vallen als minder communicatief en minder normaal-functioneel. Ook nu de Tweede Fase het referaat introduceert zullen we daar niet de nadruk op leggen.
- Het debat hebben we hoogstens als wedstrijd, als onderdeel van argumenteren-manipuleren ingepast. Ook dit onderdeel uit de Tweede Fase zullen we niet in het school-onderzoek opnemen.
- Voor zover er al spake was van vrijblijvendheid bij spreekonderwijs, een soort ontspannen borrelpraat in een kringetje, min of meer vrije aanwezigheid, hebben we dat misverstand krachtig de school uitgewerkt met precieze eisen, met absentiecontrole (meedoen is een handelingsonderdeel van het schoolonderzoek, absent zijn kost dus punten). De spreker die niet kan optreden moet dat persoonlijk (eventueel telefonisch) bij de conrector en de docent verantwoorden. In het examenjaar bovendien ook bij de examencommissie. Regelmatig informeert de docent bij de leerlingen hoe het met de voorbereiding gaat, of er hulp of oefening nodig is, of er al een spreekplan voor de inleiding is. Het kostte enkele jaren voordat men op school ervan overtuigd was dat de spreekbeurt en discussie een serieus onderdeel is. Het kost elk jaar een paar weken om te wennen aan het ritme: ene week les, andere week vrij. En wie daar niet aan went moet alle lessen meedoen, maar omdat vrij het ook bij ons meestal wint van welke les dan ook, worden de agenda's al snel goed ingevuld. En de indeling ligt absoluut voor het hele jaar vast. Regelmatig vragen leerlingen met een tussenuur trouwens of ze als gast

‘Goedemorgen allemaal, ik wilde het graag over reïncarnatie hebben en dan wilde ik eerst even een gedicht voorlezen.’ Het gedicht is getiteld ‘Mens en noodlot’. Volgens Nalimi gaat het gedicht over reïncarnatie. ‘Ik weet niet of jullie precies weten wat reïncarnatie is, jullie weten waarschijnlijk wel dat het met wedergeboorte te maken heeft. Maar voordat ik begin ga ik twee dingen uit elkaar splitsen want veel mensen maken daar, ja verwarren die twee begrippen heel erg en dat is zielsverhuizing’ ((wijst naar de tekst op het bord en leest de definitie voor en licht het een en ander toe)) en reïncarnatie. Bij reïncarnatie verhuist je ziel (na je dood) niet zoals bij een zielsverhuizing naar een dierlijk lichaam maar naar een menselijk, aards lichaam. Nalimi zegt dat ze het alleen over reïncarnatie wil hebben.

Terwijl de foto rondgaat vertelt Nalimi dat zielsverhuizing en reïncarnatie een rol spelen in het Hindoeïsme en het Boeddhisme maar dat die rol niet hetzelfde is. Ze legt de verschillen uit. Het Hindoeïsme gelooft in reïncarneren volgens het rad van wedergeboorte ((ze wijst het op het bord getekende rad aan)) Ze geeft twee voorbeelden van manieren om aan het rad van wedergeboorte te ontkomen.

In het Boeddhisme gelden vier waarheden om van het rad verlost te worden. Nalimi leest ze voor en legt ze uit. Daarna leest Nalimi haar eerste stelling voor: ‘Reïncarnatie is slechts een wensgedachte van een groep mensen die hun eigen sterfelijkheid niet onder ogen durven zien.’

Ze last een koffiepauze in zodat iedereen even na kan denken over de stelling. ((De inleiding heeft dan zo’n 7 minuten geduurd)).

Nabespreking:

Na het applaus neemt de docent het woord. Hij zegt: ‘Je laatste, één na laatste zin was «Ik heb nu wel beetje een idee», welk idee heb je dan van ons gekregen, van de groep? Nalimi zegt dat uit de discussie bleek dat er behoorlijk wat twijfel heerst over het bestaan van reïncarnatie ‘dus dat mensen gewoon niet weten of ze het moeten geloven of niet’. De docent vraagt Nalimi wat ze wilde bereiken met deze discussie in de groep. Nalimi: ‘Mensen praten heel vaak over leven na de dood het komt steeds meer voor (..) en ik denk dat er gewoon heel veel mensen zijn die heel veel twijfelen erover, het is gewoon een punt dat steeds weer terugkomt.’

De docent geeft vervolgens het woord aan de observator, Oscar.

Oscar: ‘Ik vond dat je een origineel onderwerp had genomen (..). Ik vond het leuk met dat gedicht en met die foto’s, dat zijn leuke dingen allemaal. Je weet er veel van, je hebt het interessant gebracht en of je betrouwbare bronnen hebt is bij dit onderwerp niet te controleren. Je praatte goed verstaanbaar alleen soms ging je ietwat te snel (..). Ik vond dat je het heel goed had voorbereid, dat wel en je deed het enthousiast en je had veel te vertellen erover. Oh ja als je praat naar de groep dan kijk je heel erg veel naar het plafond, dat viel me op. Dat fragment dat je had, dat was relevant. Je houding was zeer lief. Bord was ook duidelijk. Je tijd, het was misschien zo’n tien minuten de inleiding dus dat was wel goed, de discussie zelf was vrij kort. Ik vond alleen, het was niet een echte discussie denk ik, maar dat is denk ik ook bij dit onderwerp heel erg moeilijk omdat ten eerste wij een andere cultuur hebben, bij ons komt reïncarnatie, daar denken wij heel anders over. En ik denk dat daarom er toch minder discussie is dan anders, maar dat heeft denk ik meer met de ingewikkeldheid van het onderwerp te maken dan met jouw voorbereiding. en ook je techniek in de discussie was goed, zoals spiegelen en zo, dat deed je en dat probeerde je ook wel maar dat is misschien bij dit onderwerp, ik denk niet dat wij daar echt een mening over kunnen hebben. De orde was verder goed, ja ik vond wel dat je het leuk deed.’

Afbeelding 1: Fragment uit een discussie

mogen meedoen, zeker als het aangekondigde onderwerp hen boeit. Ze komen dan dus voor hun lol.

Strengheid en precieze criteria, voorwaarden voor het slagen van discussielessen, mogen geen negatieve faalangst veroorzaken. Het spreken voor een groep van klasgenoten is en blijft voor de meesten een flinke klus. Dus het klimaat moet vriendelijk zijn. Vandaar ook de splitsing in kleine groepen. De mogelijkheid koffie en thee te drinken in de door de inleider ingelaste pauze tussen inleiding en discussie (alleen mogelijk met een eigen lokaal en faciliteiten). De mogelijkheid tot herkansing, zo lang daar tijd voor is. Het aanbieden van deel oefeningen zodra daar behoefte aan is, het mogen uitnodigen van gasten (bijvoorbeeld uit een andere groep of klas), zolang de groep niet te groot wordt. Het zeer zorgvuldig en zaakgericht geven van *feed-back* door de observator en de docent. Het benadrukken van de zaken die goed gingen.

Onze ervaring is dat een goed verlopen inleiding en discussie veel voldoening geven, het gevoel iets te kunnen wat van algemeen belang is, wat meer oplevert dat het schoolcijfer 6, 7 of 8.

Voorwaarde is wel een ontspannen klimaat, met oog voor elkaar. De inleider is immers voor een goede discussie afhankelijk van de groep. Dat vraagt wel inspanning, zowel van de inleider, de observant, de deelnemers als van de docent. Het vraagt goede organisatie. De eerste jaren na introductie op school een lange adem. Iedere les van de docent oplettendheid en enthousiasme, ook tijdens zijn dertigste discussie over legalisering van drugs. Maar het levert, is onze ervaring, normaal-functioneel onderwijs. Want wat je op school leert en buiten school kunt toepassen levert minder weerstand en regelmatig veel plezier en veel voldoening voor alle partijen. En onderwijs mag best voldoening geven en plezierig zijn.

Zie voor een uitgebreide beschrijving van ons discussie-onderwijs: Karen Laarveld, *Spreken en luisteren in de tweede fase; spreekbeurt en discussie op het Libanon Lyceum in Rotterdam*. Studie en onderzoek nr. 15. Enschede, SLO, 1995.

RECENSIE

Frank 't Hart: 'Als je geluk hebt is het een leuke spreekbeurt' *Op zoek naar zinvol spreek- en luisteronderwijs*

Helge Bonset (red.), *Spreken en luisteren in de tweede fase*. Katern nr. 14 t/m 18 in de reeks Studie en Onderzoek. Enschede, SLO, 1995. Te bestellen tegen kostprijs, 053: 484 04 14.

In onze samenleving wordt veel belang gehecht aan de mondelinge vaardigheden. Kijk er de personeelsadvertenties maar op na, vraag het aan studieadviseurs van hogescholen en universiteiten: wie zichzelf een succesvolle carrière heeft toegedacht, dient te kunnen overleggen, te kunnen samenwerken, in teamverband te kunnen functioneren en te beschikken over zeer goede communicatieve vaardigheden.

Het is al zo vaak gezegd: in schril contrast hiermee staat de aandacht voor spreken en luisteren in het voortgezet onderwijs. Veel secties beperken zich tot een (onvoorbereide) spreekbeurt of luistertoets. Of ze toetsen de mondelinge vaardigheden tijdens het schoolonderzoek literatuur. Over de (on)geloofwaardigheid van dit soort onderwijs is al genoeg geschreven.

Gelukkig zijn er ook docenten die het vak onderdeel serieuzer nemen. Gesterkt door bijvoorbeeld het CVEN-rapport, de kerndoelen en methoden voor de basisvorming wordt er op vele scholen geëxperimenteerd met spreek- en luisteronderwijs. De tijdgeest is hen zonder meer gunstig gestemd. Didactici die al jaren pleiten voor meer communicatief onderwijs, hebben bij de politiek gehoor